

Степан КОБУТА

**ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА:
НЕТИПОВИЙ ПРИКЛАД УКРАЇНСЬКОГО
ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ПІД ЧАС УКРАЇНСЬКОЇ
РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 рр.**

Проаналізовано процеси державотворення ЗУНР в порівнянні з аналогічними процесами на Наддніпрянщині, виділено проблеми суспільної легітимізації здобутої влади, формування інституцій влади, створення армії, стратегії політичного розвитку українських держав 1917–1919 рр.

Ключові слова: ЗУНР, УНР, Українська держава, процес державотворення.

Відзначення 90-річчя з часу утворення Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) в нинішніх умовах перманентної кризи владних відносин між вищими державними органами в Україні й жорсткого політичного протистояння їхніх очільників вкотре поставило на порядок денний питання доцільності врядування в процесах державного будівництва знань і досвіду вітчизняного державотворення минулих епох (хоча б у формі рекомендацій, чого не треба робити!). Однак на тлі спорадичних, рефлекторних респектів владою окремих подій з часів Української революції 1917–1921 рр. (проголошення незалежності Української Народної Республіки (УНР), бою під Крутами, Акту злуки ЗУНР і УНР), поза її увагою залишається достатньо серйозний науковий аналіз явищ і процесів, пов'язаних із специфікою утворення та функціонування українських держав того часу – Української Народної Республіки часів Центральної Ради і Директорії, Української Держави гетьмана П. Скоропадського, тієї ж ЗУНР. Тож з огляду на це, порушена тема особливостей державотворчих процесів в ЗУНР має суто наукову актуальність, пов'язану зі спробою автора на основі порівняльного аналізу виявити на тлі загальноукраїнського революційного процесу відмінні риси, притаманні саме західноукраїнській державі.

З точки зору відображення проблеми державного будівництва ЗУНР у науковій літературі, то у вітчизняній історіографії є низка праць, у яких викладено фактологічний матеріал, здійснено певні узагальнення щодо системності та інституційності цього процесу. Серед авторів таких праць слід визначити імена безпосередніх учасників тих подій, котрі “по свіжих слідах” зробили спроби відобразити віхи становлення ЗУНР – К. Левицького, В. Кучабського, М. Лозинського, М. Чубатого¹. Певні спроби історичної ретроспекції та історіософського осмислення державотворчого процесу були зроблені у працях українських діаспорних дослідників В. Вериги, І. Лисяка-Рудницького М. Стахів². У радянський період

тематика ЗУНР, як і більшість проблем вітчизняної історії, зазнала ідеологічних і методологічних перекручень, відповідно не могла мати глибокого наукового осмислення. І тільки за часів української незалежності, коли було відкинуто моністичний погляд на вітчизняну історичну спадщину, різні аспекти державотворення на західноукраїнських землях знайшли своє відображення у наукових працях відомих дослідників зунрівської проблематики, наприклад, О. Карпенка, М. Литвина, С. Макарчука³, у тематичному збірнику документів і матеріалів⁴, обговорювалися під час наукових конференцій⁵, отримали своє узагальнення в працях, присвячених Українській революції⁶. Та все ж проблема оцінки специфіки, особливих підходів до процесу державотворення в Галичині, відмінних від аналогічних за напрямом процесів на наддніпрянських територіях, ще не знайшла достатнього висвітлення. Тож мета даної статті полягає у спробі автора на основі існуючої фактологічної та історіографічної бази осмислити ключові риси державотворчого розвитку в ЗУНР та його відмінностей від загальноукраїнського процесу.

Нашу увагу привернула низка питань, що стосуються основоположних фаз українського державотворення в часи революції, через які проходила кожна з новопосталих державностей. При цьому основний узагальнюючий підхід акцентовано на історії державного становлення ЗУНР із певною екстраполяцією на розвиток відповідних моментів на наддніпрянських землях. Українське державотворення у період революції 1917–1921 рр. на землях Великої України мало не тільки певну хронологічну циклічність з точки зору тривалості існування державності, але й характерні (типові) риси, притаманні їм незалежно від форми та режиму правління. Серед найвиразніших слід виділити наступні моменти:

- строкатість та неконсолідованість уявлень соціальних груп і відповідних їм політичних еліт на рівні програмних та ідейно-політичних підходів до самої проблеми утворення та функціонування української державності;
- спонтанний, часто обумовлений певним збігом обставин і, відповідно, знеособлений об'єктивністю умов, процес приходу до влади українських політичних сил;
- проблеми з легітимізацією владних повноважень у внутрішньополітичному вимірі та у стосунках із урядами сусідніх держав;
- труднощі зі творенням дієвого механізму взаємодії центральних та місцевих органів управління та брак сформованого місцевого державного апарату;
- слабка структурна база українського війська, відсутність чіткого законодавчого забезпечення його функціонування (за винятком гетьманської держави), брак стратегічного військово-оперативного планування та командування.

У контексті такого підходу проблему державотворення ЗУНР слід розглядати в двох аспектах: у широкому – як процес створення і розвитку української національної держави на західноукраїнських землях колишньої Габсбурзької імперії, та у вузькому, пов'язаному з формуванням основних державних інституцій і атрибутів, і відповідного державно-правового забезпечення їхньої діяльності. Ключовими в цьому руслі залишаються специфічні риси державотворчого процесу, які не тільки свідчать про власний, цілком інший, ніж від наддніпрянський, досвід творення національно-державного життя, але й в значній мірі визначають його особливості, що часто викликали суперчки на інституційному, політичному та ментальному

рівні у стосунках провідних державних діячів і політиків двох частин України в період визвольних змагань 1917–1921 років.

Перше питання – постання самої держави на західноукраїнських землях (воно має достатньо репрезентативне висвітлення та відображення в науковій та мемуарній літературі), що охоплює процес підготовки до захоплення і власне саме взяття влади – так званий Листопадовий зрив 1 листопада 1918 р. Йому передувала значна робота політичного, військового, пропагандистсько-агітаційного характеру, в яку було втягнуто представників практично всіх соціальних верств. Політичний аспект цієї роботи віддзеркалений у діяльності провідних західноукраїнських партій, які впродовж усього 1918 р., особливо його другої половини, через парламентську трибуну австрійського законодавчого органу та безпосередню діяльність місцевих партійних організацій, готували і українське суспільство, і очільників австро-угорської держави, і опонентів з польського політичного табору до можливості постання західноукраїнської державності. Численні політичні та громадські акції, що прокотилися теренами Галичини та Буковини, втягували у вир вічевого руху мешканців не тільки повітових міст та містечок, але й значну частину сільського населення. Гасла здобуття національно-державної автономії, а також перспектива національного соборницького руху ставали сильнішими за традиційну, вкорінену в суспільну свідомість багатьох українців, лояльність до австрійського престолу. Тож утворення у Львові Української Національної Ради (УНРади) як Української Конституанти, яка 18–19 жовтня 1918 р. задекларувала створення Української держави на західноукраїнських землях, стало достатньо сильним поштовхом для тисяч галичан, готових взяти безпосередню активну участь у творенні власної держави.

Те, що керівництво державницьких перетворень опинилося в руках українських послів до австрійського парламенту та галицького сейму, керівників провідних політичних партій Галичини і Буковини, надавало новоствореному представницькому органу, його діяльності не тільки репрезентативності та суспільного визнання, але й політичної легітимності. Імена провідників і членів УНРади мали достатній громадський авторитет, не викликали сумнівів на кшталт: “Хто такі?” і “Чому вони?”. Це перетворювало Раду на орган з єдиною стратегічною метою, незважаючи на внутрішні дискусії, що велися в українському політичному таборі стосовно методів і засобів досягнення цієї мети. Утворення підпільного Центрального військового комітету, незважаючи навіть на певну ефемерність його дійсної структури в початковий період, виводило політичний рух за державність на значно ширшу суспільну орбіту. Безпосередня успішна організація українськими військовиками заходів щодо взяття влади у Львові та більшості повітових центрів, з наступною передачею владних повноважень УНРаді і відповідним повітовим радам тільки підтвердила силу і значимість саме політичного проводу, зміцнила його авторитет. Достатньо активна участь українського населення у перебиранні влади на місцях надала цьому процесу загального (всенародного) характеру. Тому сам процес здобуття влади вийшов за рамки суто військово-політичного заходу (на зразок “перевороту”, “заколоту”, “змови”), і в сучасній літературі означений як загальнонаціональний революційний процес.

Якщо говорити про спонукальні мотиви західноукраїнських політиків щодо створення власної державності, то вони у значною мірою визначалися революційним

процесом, який охопив усі національні регіони імперії, державотворчими впливами із-за Збруча та активізацією польських політичних сил. І все ж пріоритетним мотивом було прагнення самого українського суспільства до національно-державного визначення. Від цього відштовхувалася і національна еліта, і широкі верстви населення.

На Великій Україні утворенню української державності у 1917 р. передувала піврічна боротьба Української Центральної Ради з Тимчасовим урядом Росії за утвердження статусу державної автономії. Проголошення III універсалом УНР стало одним із результатів цієї боротьби та нагальною потребою українського політичного проводу реагувати на зміну державно-політичних відносин після захоплення російськими більшовиками влади в Петрограді. Виникнення гетьманату, а пізніше відновлення Директорією УНР стали наслідками внутрішньої боротьби самих українців, різних концепцій будівництва держави, і замість консолідації національного організму зумовили внутрішні розколи та протистояння.

Тож у цьому контексті постає ще одне питання для аналізу – проблема суспільної легітимізації здобутої влади, діяльності новоутворених державних та місцевих органів, системи державного управління. Шлях Української Центральної Ради від координаційного осередку громадських і політичних організацій до вищого представницького і державного органу УНР розтягнувся в часі більш, ніж на півроку. Однак, і після проголошення III універсалу та утворення УНР, проблема легітимності УЦР, особливо на внутрішньополітичній ниві, залишалася доволі дискусійною. Це проявилось і в практичній відсутності дієздатного місцевого апарату, і в системі комунікацій між керівництвом країни та населенням, і у фактичному провалі будівництва збройних сил як одного з найнеобхідніших в той час державних інститутів, що міг гарантувати безпеку держави і її території. Гетьманський переворот, а через півроку, антигетьманське повстання, делегітимізували процеси спадкоємності державотворчих зусиль українських політичних сил в часи революції, ускладнивши загальноукраїнське визнання відповідних державних органів. І хоча в гетьманський період П. Скоропадському вдалося шляхом часткової реставрації попередньої системи романівської імперії відновити вертикальну структуру державних і місцевих органів влади, залучивши до її обслуговування чиновників з відповідним управлінським досвідом, саме ефективність цієї державної системи, її відповідність існуючим тогочасним суспільним ідеалам не в останню чергу зумовили гострий антигетьманський спротив. Період Директорії позначився практичною відсутністю будь-яких дієздатних управлінських моделей, розгулом анархічної стихії, обумовленої постійними військовими протистояннями різних військово-політичних сил, більшість з яких розглядали країну як плацдарм для вирішення стратегічного завдання: відновлення єдності Російської імперії в колишньому або ж комуністичному вигляді. Тож попри різні бачення способу державного управління: через автократичний, демократичний, анархістський режими або ж режим комуністичної диктатури, ні один з них не мав відповідного політико-правового забезпечення легітимності і, найважливіше, суспільного сприйняття та масової підтримки з боку українського народу.

У випадку ЗУНР УНРада як представницький орган, сформований ще до моменту отримання влади, знайшла своє легітимне визнання серед українських політичних і громадських інституцій, церкви, значної частини військових, цивільного населення. Більше того, прагнучи узаконити перебирання влади перед австрій-

ським імперським урядом, українські представники наполягли на формальному оформленні акту передачі влади в Галичині УНРаді від австрійського намісництва. Таким чином вони продемонстрували не тільки готовність до реалізації природного права народу на державне самовизначення, але й високий ступінь прихильності до юридично-правових способів легітимізувати здобуту владу.

Перетворення УНРади на державний законодавчий орган із парламентськими функціями вимагало доповнення її складу виразниками різних соціальних верств не тільки українського, але й інших народів: поляків, євреїв, німців, румунів тощо. Найкращим способом для цього вважалися загальні демократичні вибори з відповідними квотами для національних меншин. Але в умовах військового протистояння з поляками, який швидко переріс у міждержавний українсько-польський конфлікт, забезпечити проведення таких виборів було нереально. Упродовж листопада 1918 р. склад УНРади поповнився на підставі довиборів делегатами від усіх повітів (по одному посланцю) та від низки великих міст, які значно розширили її соціальне представництво. Національні меншини своїм правом обрати та делегувати до УНРади своїх делегатів не скористалися, тож її склад у 160 осіб був репрезентантом насамперед українського населення держави. Сама ж УНРада, працюючи в сесійному режимі, змогла практично упродовж всього періоду існування ЗУНР продукувати закони та розпорядки, спрямовані на забезпечення інституційних перетворень у сфері державного будівництва, а також певних трансформацій в національно-культурному та соціально-економічному житті республіки. Були розроблені порядок підготовки, розгляду, ухвалення нормативних актів державного та місцевого значення, спосіб їх оповіщення. Прикметним є те, що уряд ЗУНР прагнув не тільки сформувати відповідну нормативну базу, але й забезпечити її введення в дію, зумів організувати випуск тематичних збірників законів і розпорядків, інших нормативних документів. Більшість газет і часописів теж виділяли друковану площу для висвітлення діяльності органів влади та друку нормативно-правових актів.

Практично відразу ж після взяття влади, 13 листопада, було прийнято Тимчасовий Основний Закон, в якому визначалися офіційна назва держави – ЗУНР, її територія, вищі органи влади – УНРада та уряд – Державний Секретаріат, державні атрибути, базові конституційні принципи: демократичний республіканський устрій, загальна рівність та рівноправність громадян, суверенність держави, влади і території.

Через три дні після затвердження Тимчасового основного закону, 16 листопада прийнято “Закон про тимчасову адміністрацію”, що мав врегулювати та регламентувати основні засади здійснення державної й адміністративної влади в ЗУНР. На законодавчому рівні закріплювався принцип спадковості та правової чинності тих законодавчих актів колишньої австро-угорської держави, що не суперечили розвиткові українській державності. Законом встановлювалася можливість збереження за колишніми чиновниками права на здійснення державної служби від імені ЗУНР за умови прийняття відповідної письмової присяги (приречення). Виховані в конституційно-правовому дусі, державні керівники ЗУНР чітко усвідомлювали небезпеку від можливого правового вакууму, загрози анархії та деструкції за умов втрати адміністративного контролю над територіями. Такі рішення стали свідченням не тільки певного узалежнення від правової традиції, але й прагматичною оцінкою реальних загроз, що нависали над молодою державою.

Вся повнота адміністративної та виконавчої влади закріплювалася за Державним Секретаріатом. У повітах керівним повітовим органом визначався інститут повітових комісарів – найвищих державних посадовців, у права та обов'язки яких входило широке коло питань з контролю та регулювання адміністративних і громадських відносин у повіті. У питаннях військової і громадської безпеки повітовому комісарові підпорядковувалися військовий комендант та комендант жандармерії, у господарських питаннях він мав тісно співпрацювати з повітовим харчовим урядом. Влада повітового комісара не поширювалася на ті галузі, які залишалися у прямому підпорядкуванні уряду: суди, пошта, телеграф, залізниця; за ним зберігалось право у випадку саботажу або ж зловживань вжити необхідні адекватні заходи. Окрім виконавчої гілки, вибудовувалася й система представницьких органів влади на місцях – повітові ради та прибічні громадські ради у містах та селах. Таким чином, місцева владна адміністрація відображала прагнення тогочасних державних діячів поєднати представницький демократизм місцевих рад з вертикальною підпорядкованістю виконавчих органів влади: уряд – повітовий комісар – міський (громадський) комісар. В умовах воєнного стану це була, мабуть, найдоцільніша формула застосування директивних та демократичних підходів в організації влади на місцях.

Керівництво ЗУНР усвідомлювало необхідність реформування та забезпечення функціонування органів суспільного та правового порядку. Вже у процесі революційного захоплення влади в повітах були ліквідовані й розпущені жандармські відділки та їхній особовий склад, для охорони громадських і господарських об'єктів сформувалися загони місцевої народної міліції. Невдовзі створено Корпус української державної жандармерії, сформовано його відповідні місцеві структури. Було здійснено трансформацію судової влади, забезпечено її функціонування в інтересах української держави. Таким чином, у стислі строки було не тільки організовано, але й забезпечено функціонування основаних державних інститутів управління та забезпечення правопорядку. Незважаючи на брак досвідчених управлінців, кадрових службовців, більшість вакансій середньої ланки управління заповнювалася кандидатурами людей, що мали відповідну або ж близьку до напряму діяльності освіту, відповідали виробленим критеріям професійної кваліфікації. Серед службовців були не тільки українці, але й кваліфіковані фахівці інших національностей. Одна з найголовніших проблем, яка стала фатальною для існування Української Народної республіки і за часів Центральної Ради, і за часів Директорії – відсутність ефективного державного апарату, системи місцевих державних органів та органів правопорядку з чіткою підпорядкованістю і дисципліною, у ЗУНР була вирішена і на інституційному рівні, і, значною мірою, – на рівні персонально-кадровому. Наслідком такого стану речей була відсутність за весь період існування ЗУНР серйозних внутрішніх конфліктів соціального, політичного чи навіть міжнаціонального характеру. Не в останню чергу це обумовлювалося наявністю відповідних управлінських структур, що якимось чином намагалися відреагувати або ж нейтралізувати потенційні загрози. Навіть спроба збройного антиурядового виступу під більшовицькими гаслами дрогобицьких робітників у квітні 1919 р. була швидко придушена жорсткими, але не жорстокими методами, практично без кровопролиття та застосування фізичного насильства. На підконтрольній урядові території були

відсутні гострі міжнаціональні конфлікти, в першу чергу між українцями та поляками, незважаючи на війну з Польською державою. Обійшла ЗУНР і проблема єврейських погромів, доволі типових для Наддніпрянщини. Внутрішній спокій та відносна безпека громадян в західноукраїнській державі за умов військового стану були не в останню чергу результатом дій саме державних та місцевих органів влади, що стримували деструктивну енергію як окремих політичних сил, так і тих соціальних груп, серед яких набирали популярності радикальні революційні гасла.

Не менш важливим залишалось питання організації збройних сил, здатних відстояти територію та саму державу від зовнішнього ворога. Цій темі присвячено немало наукових праць, в яких детально проаналізовано стан та структуру створеної Української Галицької Армії, її сильні та слабкі сторони. Та все ж той факт, що пригноблений народ у короткі терміни в надзвичайно складних матеріальних, воєнних та зовнішньополітичних умовах зумів створити цілком боєздатну і дисципліновану армію, яка упродовж дев'яти місяців вела вперту військову боротьбу з переважаючими технічно і матеріально польськими військами, вартий окремого позитивного акцентування. Тому хотілося б підкреслити низку принципів моментів, що ілюструють різницю в підходах тогочасних українських державних лідерів до такого важливого інституту державності, як армія.

Створення УНР та й Української Держави під керівництвом П. Скоропадського відбулося без використання армійських підрозділів як організованої збройної сили. На тлі розвалу старої російської армії керівники Центральної Ради фактично проігнорували конечну необхідність формування регулярних військ новоутвореної української держави, за що поплатилися поразкою у більшовицько-українській війні 1917–1918 рр. Гетьман П. Скоропадський як кадровий військовий усвідомлював роль та значення армії, прагнув сформувати боєздатні збройні сили, але завадили чинники об'єктивного характеру, найголовніші з яких – австро-німецькі окупаційні війська та час. Антигетьманське повстання Директорії хоча й мало воєнний характер, але його основною ударною силою виступали нерегулярні військові загони повсталих, серед яких було найбільше сильні прояви партизанів та анархістів. У складних умовах боротьби на кілька фронтів керівництво УНР доби Директорії, ослаблене різницею в орієнтації на потенційних військово-політичних союзників, так і не змогло сформувати цілісної української армії, обмежуючись наявністю тих військових частин, що визнавали українську владу. Але ні чіткої державної стратегії творення боєздатної армії, ні її практичної реалізації у військових умовах наддніпрянські провідники не забезпечили. Як наслідок, ініціатива у формуванні та функціонуванні багатьох військових загонів була результатом особистої активності їхніх командирів, що часто переростало в пресловуту отаманщину.

Проблема формування власної армії в ЗУНР також мала ряд складнощів, однак вони були дещо іншими, ніж в Наддніпрянщині. Перш за все, чисельність українського населення Східної Галичини, (Буковина та Закарпаття практично відразу ж потрапили під військову окупацію румунських, угорських і чеських військових сил), що складала 3,5 млн населення. Проти майже 30 млн населення Великої України цей потенціальний людський ресурс був доволі обмеженим, особливо в протистоянні з кількісно переважаючою Польщею. Другий аспект – тривалість Першої світової війни, австрійсько-російський фронт якої безпосередньо пролягав

і неодноразово переходив галицькими землями. Окрім матеріальних і людських втрат, антиукраїнського терору двох супротивних сторін, супутніх з війною наслідків, він своїм результатом мав і безпосередню втому місцевого населення від будь-яких військових дій, що стали справжнім лихом для всього регіону. Тож створювати армію для нової війни за умов завершення світової було надзвичайно складно і з морально-психологічної сторони. Третій ж аспект впливав із попередньої низької соціальної структурованості та відповідної неадаптованості українців в австрійську армійську структуру. Брак не тільки підготовлених старших армійських офіцерів, але й необхідної кількості старшин та підстаршин середнього і молодшого командного складу були слабким місцем новостворюваної Галицької армії. До цього додавалися: брак відповідних матеріальних та військових ресурсів, відсутність промислової бази для поповнення потреб армії зброєю і боєприпасами, (не говорячи уже про нові види озброєнь: танки, панцерні автомобілі, бойові літаки, тощо), фактична неможливість отримання військової допомоги від інших країн. Останній аспект був пов'язаний як з доволі стриманою позицією Антанти щодо новопосталої на теренах колишньої супротивної їм австрійської імперії держави, так і анексіоністськими прагненнями сусідніх держав. Відверто висловлюючись, факт створення та існування ЗУНР для тогочасних світових лідерів не мав ні стратегічної, ні тактичної перспективи, і розглядався (не в останню чергу завдяки старанням польської сторони) як один з численних варіантів “більшовизації” національних окраїн колишньої імперії. Тому реальну, хоч і кількісно мінімальну допомогу, армія ЗУНР могла отримати, і відповідно отримала, з Великої України. Однак той факт, що розорена війною, злиднями, голодом Галичина зуміла сформувати стотисячну дисципліновану, з високим військовим і національним духом, армію, що різко контрастувало з потенційними та реальними справами військового будівництва на Наддніпрянщині, ще раз підкреслює суттєву різницю у підходах до цього аспекту державотворення українських політиків по різні сторони Збруча.

Різною була і сама філософія державотворення, пов'язана зі стратегію політичного та державного розвитку. Об'єктивно, утворення УНР стало результатом національної революції, однак намагання державних діячів поєднати соціальні та національні пріоритети на практиці обумовлювали посилення соціальних протистоянь, а нечітка державницька позиція – апатію до національних пріоритетів. Українська Народна Республіка у двох своїх часових періодах була представлена політичними лідерами лівого, соціал-демократичного спрямування, що декларували і прагнули перш за все реалізувати гасла соціальних перетворень на демократичних засадах. Це різко контрастувало з тактикою російських більшовиків, для яких ідея соціальної революції була нерозривна із практикою воєнізованої держави зразка “диктатури пролетаріату”. У протистоянні двох цих систем верх отримали більшовики.

Українська Держава П. Скоропадського була побудована на ідеології збереження ліберальних принципів економічного розвитку, а також спробі реставрації централістської системи управління колишньої російської імперії з поєднанням анахронічних елементів української гетьманщини. Це був тимчасовий вимушений симбіоз державного устрою, що майже не відповідав тогочасним суспільним настроям і прагненням широких верств українського народу, не мав далекої політичної

перспективи. Відбувся розрив між зорієнтованою на певну систему контролю та управління державою і її виразником – правлячою бюрократією (значну частину якої складали неукраїнці як за походженням, так і за світосприйняттям), та основною масою населення, яка прагнула принципово іншого підходу – широкого самоуправління при мінімальній втручанні центральних органів (незалежно від ідеологічних орієнтацій). Тому антигетьманське повстання об'єднало і соціалістів, і націоналістів, і анархістів.

Провідники ЗУНР також перебували у пошуках оптимальної моделі співвідношення національних та соціальних пріоритетів. До свого активу тогочасна державна і політична еліта могла зарахувати усталені форми політичної комунікації між партіями та населенням, що сформувалися ще за австрійських часів, і були застосовані під час процесу державотворення. Стабільна політична система, певний традиціоналізм політичних симпатій галицького населення, розвинутий демократизм його участі в суспільному житті, а також значний політичний авторитет низки партійних і громадських лідерів, що склали кістяк новоутворених державних органів, дозволили сформулювати головну ідею – творення народної національної держави. В основу програмних підходів її розбудови лягли принципи національної демократії, оперті на дотримання правових норм. Політична еліта, незважаючи на розбіжності ідеологічного характеру, все ж змогла переступити через загрозу політичного чи особистісного протистояння, сформувати на міжпартійній основі представницькі та урядові структури. Характерно, що більшість активного населення абсолютно адекватно сприймала не тільки гасла, але й дії державних провідників, відгукуючись на злербоденні виклики, що стояли перед молодого державою. Звідси і суспільна підтримка політики державних органів, і висока громадянська свідомість та правосвідомість, національний патріотизм галичан, реалізований у практичній площині функціонування власної держави. Цю особливість державного та суспільно-політичного життя ЗУНР відзначив І. Лисяк-Рудницький, підкреслюючи, що “тогочасна політична Галичина, не маючи провідних особистостей на геніяльну міру, посідала суцільне організоване керівне політичне середовище (оту плеяду Костів Левицьких, Петрушевичів, Олесницьких, Макухів, Ганкевичів і стільки інших), так що провід молодого державности опинився не в руках невідомих авантюристів, а в руках людей, що в їхню абсолютну персональну чесність та високе почуття відповідальности весь народ слушно вірив; що авторитет уряду ЗУНР був непохитний не в тому сенсі, що не було критики (часто виправданої) осіб або окремих політичних і стратегічних кроків, але в тому сенсі, що ніхто не заперечував легітимности власної національної влади, і що в Галичині була здійснена відома своєю доцільністю двопартійна система (націонал-демократи й радикали), що обидві основні партії (разом з іншими дрібнішими угрупованнями) зуміли в цей вирішальний час об'єднатися в уряді національної коаліції”⁷.

Події на західноукраїнських землях стали не локальним історичним явищем, а складовою єдиного революційного процесу, що охопив не тільки українські землі, але й територію Європи після завершення Першої світової війни і призвів до нового державного переустрою на континенті. Доля західноукраїнської держави, відчайдушна боротьба керівництва ЗУНР на міжнародній арені, прагнення не тільки формалізувати право українського народу на самовизначення, але й практично

його зреалізувати через систему прийняття відповідних рішень на рівні тогочасних вершителей долі народів – країн-учасників Паризької мирної конференції, Ради послів Ліги націй, – це ті аспекти зовнішньополітичної діяльності, яку продовжив екзильний уряд після військової поразки ЗУНР. Безпосередня участь десятків тисяч галичан у збройній боротьбі на наддніпрянських землях теж свідчили про високе розуміння ними історичного завдання – боротьби за українську державність. Приклад існування ЗУНР засвідчив феномен високого громадянського обов'язку українців перед власною державою та українською революцією загалом. Тож, якщо історія як наука, залишається вчителькою життя, то прийдешнім поколінням, а також політичним і державним діячам, й усім громадянам сучасної української держави варто знати та усвідомити досвід своїх попередників, які жили і творили в набагато складніших умовах, ніж сьогодні.

- ¹ *Кучабський В.* Вага і завдання Західно-Української Держави серед сил Східної Європи на переломі 1918–1919 р. // Дзвони. – Львів, 1932. – Ч. 2.; *Левицький К.* Великий зрив. До історії української державності від березня до листопада 1918 р. На підставі споминів та роздумів. – Львів, 1931.; *Лозинський М.* Галичина в рр. 1918–1920. – Відень, 1922.; *Чубатий М.* Державний лад на Західній Обл. Української Народної республіки. – Львів, 1921.
- ² *Верига В.* Визвольні змагання в Україні. 1913–1923. У 2-х томах. – Львів, 1998.; *Лисяк-Рудницький І.* Вклад Галичини в українські визвольні змагання / *Лисяк-Рудницький І.* Історичні есе. Том 2. – К., 1994. – С. 53–61. *Стахів М.* Західна Україна. Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923. – Т.4. – Скрантон, 1960.
- ³ *Карпенко О.* З історії Західно-Української Народної Республіки (До 85-річчя з дня народження професора О.Ю. Карпенка) / За заг. ред. М. Кугутяка. – Івано-Франківськ, 2006; *Литвин М.Р., Наумено К.Є.* Історія ЗУНР. – Львів, 1995.; *Макарчук С.А.* Українська Республіка галичан. Нариси про ЗУНР. – Львів, 1997.
- ⁴ Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали. У 5-ти томах / Керівник роботи і відповід. ред., автор передмови О.Карпенко. – Т. 2. Державотворчі й адміністративно-організаційні процеси / Карпенко О.Ю., Мицан К.П., Великочий В.С., Кобута С.Й., Пославська Г.Ю., Волосянко Л.Р. – Івано-Франківськ, 2003.
- ⁵ Західно-Українська Народна Республіка: історія і традиції / Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича. – Вип. 6. – Львів, 2000.; Міжнародна наукова конференція, присвячена 75-річчю Західно-Української Народної Республіки, 1–3 листопада 1993 р. Матеріали. – Івано-Франківськ, 1993.
- ⁶ Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія. – Львів – Івано-Франківськ, 2008.; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія / Відпов. ред. О.Ю. Карпенко. – Івано-Франківськ, 2001.; *Панюк А., Рожик М.* Історія становлення української державності. – Львів, 1995.; *Рубльов О.С., Реєнт О.П.* Українські визвольні змагання 1917–1921 рр. – К., 1999.; *Солдатенко В.Ф.* Українська революція. Історичний нарис: Монографія. – К., 1999.; *Солдатенко В.Ф.* Українська революція: концепція та історіографія. – К., 1997.
- ⁷ *Лисяк-Рудницький І.* Вклад Галичини в українські визвольні змагання / *Лисяк-Рудницький І.* Історичні есе. Том 2. – К., 1994. – С. 57.

Kobuta Stepan. WEST UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC: ATYPICAL EXAMPLE OF THE STATE-BUILDING IN THE TIMES OF THE 1917–1921 UKRAINIAN REVOLUTION

The article analyzes the processes of the ZUNR state-building efforts and compares them with the similar processes taking place in Dnieper Ukraine. It focuses on the problems of providing popular legitimacy for the new authorities, the setting up of the governmental institutions, creation of the army, the strategies of the political development of the Ukrainian states in 1917-1919.

Key words: *the ZUNR, the UNR, Ukrainian State, state-building processes.*